

Zekerheden voor de

De Amerikaanse auteur Mark Twain zei het in de negentiende eeuw al: 'Voorspellen is lastig, zeker als het over de toekomst gaat.' De Stichting Maatschappij en Onderneming doet in een recent onderzoek dan ook vooral geen poging om de toekomst van het accountantsberoep uit te tekenen. Wel om scenario's te schetsen die zouden kunnen plaatsvinden.

NART WIELAARD

'Can you trust anybody anymore?', kopte het Amerikaanse Business Magazine een paar jaar geleden in kapitalen op de cover, toen de omvang van het Enron schandaal duidelijk werd. Veel duidelijker kan de vertrouwenscrisis van de jaren daarna niet worden samengevat. Er volgden enkele roerige jaren voor het accountantsvak. Wetgevers, politici, toezichhouders en experts buitelden bijkans over elkaar heen met proefballonnen, losse ideeën en wetsvoorstellen om het vertrouwen te herstellen. Nu de storm is geluwd, is volstrekt helder dat zich een stevige juridisering van het accountantsvak voltrekt, waarbij strikte wet- en regelgeving en strenger toezicht het vertrouwen in de accountant moet herstellen.

Wapenen

Er is echter iets geeks aan de hand: accountantskantoren doen het in die vertrouwenscrisis financieel nog steeds naar behoren. Sterker nog: de nieuwe wetten leveren hen in een aantal gevallen - bijvoorbeeld op het gebied van corporate governance - fikse opdrachten op bij hun cliënten. In zo'n luxe uitgangspositie is men vaak niet geneigd om eens fundamenteel te gaan nadenken over wat de (verre) toekomst voor het vak zal brengen.

Dat is onverstandig, zo heeft het verleden al vaker bewezen. Bedrijven kunnen zich maar beter wapenen tegen de toekomst door zich voor te bereiden op het onverwachte. Het beroemde voorbeeld is olieconcern Shell, dat in de jaren zeventig - als enige

toekomst?

De accountantsbranche kan zich maar beter voorbereiden op het onverwachte.

oliemaatschappij - doorrekende wat de gevolgen van een oliecrisis zouden zijn, ook al was het uitbreken daarvan toen nog zeer onrealistisch.

Handvatten

De accountantsbranche kan zich ook maar beter voorbereiden op het onverwachte. Het onderzoek 'Zekerheden in de toekomst' van de Stichting Maatschappij en Onderneming (SMO) reikt daartoe een paar handvatten aan. Het rapport kwam onder meer tot stand door interviews met dertig experts uit een dwarsdoorsnede van politiek, wetenschap en bedrijfsleven, en schetst drie verschillende toekomstscenario's (zie kader). SMO-directeur Wim de Ridder: "Deze drie werelden zullen met een zekere mate van waarschijnlijkheid de realiteit van 2010-2015 vormen. De huidige tijdgeest, die de accountantswereld dwingt te werken binnen nauwe kaders van nieuwe regelgeving, is misschien maar een deel van de werkelijkheid."

'Opzienbarend'

De scenario's leveren op zijn minst stof tot nadenken op. André Bindenga, emeritus-hoogleraar accountancy aan de Erasmus Universiteit, was als adviseur betrokken bij het onderzoek. Hij vindt het "opzienbarend" dat een grote meerderheid van de experts kiest voor scenario 2: "Ik had verwacht dat deskundigen hun toekomstvisie wat meer buiten het heden zouden kunnen plaatsen."

Bindenga bezit zelf ook geen glazen bol, maar gelooft niet dat scenario 2 op de wat langere termijn stand houdt. "Het effect dat de laatste jaren optreedt zal ook weer wegebben. Het kan zijn dat dat over een paar jaar gebeurt, en het kan ook zijn dat we er vijftien jaar op moeten wachten, maar het gebeurt."

India

Bindenga denkt dat de samenleving, en daarmee ook het accountantsvak, er over een jaar of tien wel eens heel anders kan uitzien. "De economieën in landen als India en China krijgen steeds meer invloed op onze samenleving. Die economieën verschillen op fundamentele punten van het westerse denken. Zo wordt het zakenleven in India gerund door grote families. Het is dus bijvoorbeeld best mogelijk dat aandelenbeurzen op termijn flink aan belang verliezen." ►

Retro

Alles wordt weer zoals vroeger. De boekhoudaffaires zijn op lange termijn gezien maar een rimpeling aan het oppervlak. En de accountant wordt weer de belangrijkste adviseur van de onderneming.

Retro lijkt alomtegenwoordig te zijn in de huidige maatschappij. Een basketbalschoen van dertig jaar geleden is niet voor niks weer hip schoeisel voor jongeren. Aanhangers van het retroscenario hebben heimwee naar vervolgen tijden en denken dat die tijden ook weer terug komen. Dit scenario bouwt voort op het idee dat de boekhoudaffaires en de daaropvolgende vertrouwenscrisis passen in een normale historische curve die wel weer terug buigt.

Als dit scenario zich voordoet, wordt de **accountant** weer de belangrijkste adviseur van de onderneming op financieel terrein. Met name op het gebied van verslaggeving zal het vak zich verder professionaliseren, vooral omdat de ruimte voor eigen interpretatie over de juistheid van de jaarrekening tamelijk groot is.

Governance

Nieuwe strenge regels en stevig toezicht gaan niet meer weg. Zo'n aanpak is blijkbaar nodig om het vertrouwen in de financiële markten te behouden.

Een gezond financieel systeem maakt het mogelijk dat ons welvaartspeil stijgt, en over de elementaire uitgangspunten van dat systeem is geen discussie mogelijk. Toezichhoudende instanties moeten dan ook volstrekt onafhankelijk functioneren, zodat ze niet in een positie komen waarin ze een compromis moeten sluiten. Aanhangers van dit scenario menen dat de ontwikkelingen van de afgelopen jaren maatgevend zijn voor de toekomst. Om het publieke vertrouwen te behouden zijn stevige maatregelen nodig. Niet voor niets is de Amerikaanse Sarbanes-Oxley-wet van 2002 de krachtigste wetgeving sinds de Securities Act van 1934.

Als dit scenario zich voordoet, zijn begrippen als transparantie en integriteit leidend, zeker wat betreft de verslaggeving van bedrijven. **Accountants** beleven een revival. Zij krijgen meer macht om bedrijven te dwingen de meest reële cijfers te publiceren volgens nauwkeurig omschreven voorschriften.

Netwerkmaatschappij

Er ontstaat een andersoortige (financiële) wereld waarin controle en beheersing op een andere manier wordt ingevuld. Op punten wordt de accountant misschien wel overbodig, en op andere aspecten wordt er juist meer van hem verwacht.

De uitdaging voor bedrijven ligt in dit scenario vooral in het omgaan met de individualisering van de ervaringen van consumenten. Managementgoeroe Prahalad spreekt in dit verband van een breuk met het verleden: het gaat er niet langer om dat de onderneming zich inspant om de consument zoveel mogelijk van dienst te zijn. Er ontstaat volgens hem een nieuwe, proactieve denkwijze, waarbij de waardecreatie optreedt in de relatie tussen de individuele consument en de onderneming. Het maatschappelijk verkeer wordt in dit scenario veel breder opgevat dan in de enge betekenis van de financiële markt. De financiële markt is wel belangrijk, maar moet zijn plaats delen met andere groepen belanghebbenden, zoals klanten, werknemers en toeleveranciers. De jaarrekening moet dan ook vanuit het perspectief van al deze individuen worden geschreven.

Als dit scenario zich voordoet, wordt de **accountant** vooral een vraagbaak en discussieforum voor beleggers, zoals nu al min of meer gebeurt in de Vergadering van Aandeelhouders. Hij moet bovendien op zoek naar zijn toegevoegde waarde, niet alleen voor beleggers, maar ook voor werknemers, klanten en toeleveranciers.

Als Bindenga persoonlijk voor een scenario moet kiezen, noemt hij dan ook scenario 3. "Accountants zelf denken overigens dat scenario 2 in de toekomst leidend is, zo bleek uit een peiling die ik tijdens een sessie op de Accountantsdag deed."

Principiële dilemma's

De Ridder wil als futuroloog zijn handen niet branden aan een persoonlijke keuze voor een scenario: "Dat is niet relevant en bovendien op termijn niet verantwoord."

Wel ziet hij principiële dilemma's ontstaan voor de beroepsgroep: "De verscherping van de aandacht voor de audit brengt ook de zwakheden naar voren. De verwachtingen die worden gewekt ten aanzien van de audit en de daarbij behorende verklaring, zullen niet steeds kunnen worden waargemaakt. Dit brengt het accountantsberoep in een serieus dilemma.

André Bindenga:

'Opzienbarend dat een grote meerderheid van de experts kiest voor scenario 2!'

Met scenario 3 is dit dilemma verduidelijkt. Scenario 3 is overigens het moeilijkst te bevatten omdat dat uitgaat van een realiteit die zich zal voordoen als een aantal trends die karakteristiek zijn voor de informatiemaatschappij, zich verder ontwikkelt."

'Twee benen'

Wat kunnen accountantskantoren nu het beste doen met de resultaten van het onderzoek? Bindenga: "Zich voorbereiden op alle mogelijke scenario's." De Ridder: "Een tweeslachtig beleid voeren.

Wim de Ridder:

'Accountantskantoren kunnen het beste een tweeslachtig beleid voeren.'

Accountants kunnen zich niet onttrekken aan de verplichtingen van de actuele regelgeving, maar tegelijkertijd is er kans op een snelle omslag in de markt waardoor het derde scenario actueel zou kunnen worden. Het lopen op twee benen geeft meer stabiliteit dan het volgen van een enkele oriëntatie op de toekomst."

Het onderzoek 'Zekerheden in de toekomst' verschijnt in februari 2005 bij de Stichting Maatschappij en Onderneming. Het boek is verkrijgbaar voor € 17,50 en te bestellen via www.smo.nl of telefonisch 070-3528528. ■